

honderd inheemse kinderen die de *desa*-scholen resp. de Hollands-Inlandse scholen bezochten, vielen er zeventig resp. zestig af), wezen zij toch op een duidelijke vooruitgang. Met dat al was Nederlands-Indië in vergelijking met enkele andere landen in Zuid-Oost-Azië achtergebleven. In Frans-Indo-China en in Brits-Indië was het percentage inheemse kinderen dat enige vorm van onderwijs ontving, niet hoger, maar het was wèl hoger op de Philippijnen, in Thailand en in de Engelse kolonie Malakka, en in die drie landen had men dan ook belangrijke vorderingen gemaakt met het terugdringen van het analfabetisme. Dat was in '40 in Nederlands-Indië gelukt ten aanzien van misschien 40% van alle inheemse jongeren tussen de zes en de veertien tot vijftien jaar die, de meesten op de volksscholen, althans de eerste beginselen van het lezen en schrijven hadden geleerd, maar van de inheemse bevolking als geheel, met inbegrip dus van de zuigelingen en de jonge kinderen, was in '30 nog 93% analfabeet. Onder de inheemsens die wèl konden lezen en schrijven, waren er in datzelfde jaar bijna honderdnegentigduizend die het Nederlands beheersten: van alle inheemsens ongeveer één op de driehonderdzestig.

Voor al door de voormannen van de nationalistische en Islamietische groeperingen die meer zelfstandigheid of zelfs onafhankelijkheid voor Indië begeerden, werd het wijdverbreid analfabetisme als een ernstige misstand ervaren en van hun streven maakten steeds acties deel uit om, los van het gouvernement, met eigen onderwijzers de *desa's* of de arme woonwijken der ongeschoolde arbeiders in te gaan dan wel eigen scholen op te richten. Hierop komen wij nog terug wanneer wij het optreden van die nationalistische en Islamietische groeperingen gaan beschrijven. Bij hoevelen zij in de laatste drie decennia van het Nederlandse bewind het analfabetisme hebben weten te overwinnen, weten wij niet precies, maar wèl moet bedacht worden dat zich onder de groep die had leren lezen en schrijven, in '40 velen bevonden die hun achterstand hadden ingehaald door initiatieven die uit inheemse kring waren voortgekomen.

★

Oude gevestigde levenspatronen werden, ook in Indië, door het onderwijs doorbroken. Dat gold al voor de *desa*-scholen: het was er iets nieuws dat kinderen dagelijks een schoolje konden bezoeken. Zij kregen daar een nieuwe autoriteit voor zich: de dorpsonderwijzer, zij leerden van